

Η παιδεία στην εποχή των Κόκκινων Χμερ

Νίκος Μαραντζίδης Καθημερινή 03.05.2015

Οι Κόκκινοι Χμερ. Ίσως οι νεότεροι να τους έχουν ξεχάσει, αλλά είμαι σίγουρος πως οι παλιότεροι τους θυμούνται. Εμειναν στην ιστορία ως ένα από τα ριζοσπαστικότερα επαναστατικά κινήματα στον κόσμο, συνδυάζοντας τον μαρξιστικό εξισωτισμό με τον ακραίο ξενοφοβικό εθνολαϊκισμό. Ανάμεσα στα χρόνια 1975-1979, επέβαλαν μία από τις πλέον βίαιες και ταχείες διαδικασίες κοινωνικής μεταβολής, σοκάροντας τη διεθνή κοινή γνώμη.

Προκειμένου να δουν άμεσα το όραμά τους να υλοποιείται και να μετατρέψουν τη χώρα τους, την Καμπότζη, σε μια κοινωνία χωρίς ανισότητες και καπιταλιστική εκμετάλλευση, εξανάγκασαν περίπου δύο εκατομμύρια κατοίκους των πόλεων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να πιάσουν δουλειά στα χωράφια-κολεκτίβες. Εκτός από αυτούς που έχασαν τη ζωή τους από την πείνα και τις κακουχίες, χιλιάδες άλλοι δολοφονήθηκαν, βασανίστηκαν και φυλακίστηκαν με την κατηγορία του αντιδραστικού υπονομευτή και του λακέ του ιμπεριαλισμού.

Οι Κόκκινοι Χμερ επιθυμούσαν να εκκαθαρίσουν κάθε ύποπτο στοιχείο. Εξάλλου, σύμφωνα με το σύνθημά τους, το να κρατούσαν τους αντιδραστικούς στη ζωή δεν προσέφερε κανένα όφελος, ενώ αν τους εξόντωναν δεν θα επέφερε καμία ζημία! Στο στόχαστρο λοιπόν της νέας επαναστατικής εξουσίας μπήκαν οι μορφωτικές και οικονομικές ελίτ, οι επιχειρηματίες, οι βουδιστές μοναχοί, οι γνώστες της γαλλικής γλώσσας και οι εθνικές μειονότητες. Τα αποτελέσματα ξεπέρασαν κάθε φαντασία. Υπολογίζεται πως, κατά τα έτη 1975-1979, το καθεστώς προκάλεσε ή συνέβαλε στον θάνατο ενάμισι εκατομμυρίου ανθρώπων, δηλαδή περίπου του 20% του πληθυσμού της χώρας. Το γεγονός αυτό κατέταξε τους Χμερ ανάμεσα στα πλέον εγκληματικά καθεστώτα του εικοστού αιώνα.

Λιγότερο γνωστό είναι το «μεγαλειώδες» έργο των Κόκκινων Χμερ στην εκπαίδευση, το οποίο στηρίχτηκε στη φιλοσοφική επιδίωξη της απόλυτης ισότητας μεταξύ των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, η διάκριση και η αριστεία αντιμετωπίστηκαν ως αντιδραστικές επιδιώξεις, κατάλοιπα του καπιταλιστικού παρελθόντος. Για τους Χμερ έπρεπε να εκριζωθεί αμέσως η άθλια συνήθεια να θέλει κάποιος να ξεχωρίζει από τους άλλους.

Πολλοί θεώρησαν πως οι Κόκκινοι Χμερ ήταν από θέση αρχής εναντίον της εκπαίδευσης, προτιμώντας να κυβερνούν έναν αγράμματο λαό. Όπως όμως εξηγούν οι Chigas και Mosyakon, ειδικοί στην ιστορία της Καμπότζης, αυτό είναι λάθος. Οι Χμερ ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την εκπαίδευση.

Οργάνωσαν ένα εκπαιδευτικό σύστημα βασισμένο στη λογική πως όλοι

έπρεπε να έχουν την ίδια ακριβώς εκπαίδευση, η οποία όφειλε να συνδυάζει τη γνώση της γραφής και της ανάγνωσης με τις αξίες της νέας κοινωνίας, ώστε οι άνθρωποι στη συνέχεια να μπορούν να γίνουν ικανοί και ενεργοί προπαγανδιστές της νέας κοινωνίας.

Πρωταρχικός σκοπός του νέου εκπαιδευτικού συστήματος ήταν η ενστάλαξη στους νέους της επαναστατικής συνείδησης και το ξερίζωμα των πολιτισμικών, γλωσσικών και καλλιτεχνικών δεξιοτήτων και άλλων υπολειμμάτων των υπό διωγμό καπιταλιστικών και ιμπεριαλιστικών τάξεων. Η εκπαίδευση έπρεπε να καλλιεργήσει μια νέα κουλτούρα που να βρίσκεται σε αρμονία με τις εξισωτικές και αντι-ελίτ αντιλήψεις και σοσιαλιστικές επιδιώξεις του καθεστώτος. Στο εκπαιδευτικό τους σύστημα δεν υπήρχαν ούτε εξετάσεις, ούτε πιστοποιητικά και διπλώματα. Αυτά θεωρούνταν κατάλοιπα του πνεύματος του ατομικιστικού ανταγωνισμού και βρίσκονταν σε αντίθεση με την ανιδιοτελή άμιλλα και τη συλλογική συνείδηση που υποτίθεται πως καλλιεργούσε η νέα κοινωνία.

Η επιθυμία για διάκριση δεν ήταν απλώς κατακριτέα, αλλά τιμωρούνταν και μάλιστα αυστηρά. Τα άτομα που είχαν τέτοιες τάσεις αντιμετωπίζονταν ως βαθιά διεφθαρμένα. Ως συνέπεια, και επειδή μάλιστα η χρήση γυαλιών ή το διάβασμα ξενόγλωσσων βιβλίων εκλαμβάνονταν ως επίδειξη κοινωνικής υπεροχής, οι μορφωμένοι άνθρωποι έκρυβαν ή κατέστρεφαν τα γυαλιά και τα ξενόγλωσσα βιβλία τους, ντύνονταν ως χωρικοί και υποδύονταν τους αγράμματους, προκειμένου να αποφύγουν τους μπελάδες.

Βεβαίως, ξέρω πως θα πείτε ότι όλα τα παραπάνω είναι παλιές και μακρινές ιστορίες, ελάχιστα διδακτικές και χρήσιμες σήμερα. Για πολλούς οι κόσμοι του ολοκληρωτισμού θεωρούνται νεκροί πλέον και δεν ασκούν ούτε φόβο ούτε γοητεία. Ίσως και να είναι έτσι. Ως εκ τούτου, όποιος ισχυριστεί πως βρίσκει αναλογίες ανάμεσα στις εκπαιδευτικές αντιλήψεις των Χμερ και τις αλλαγές που προωθεί το υπουργείο Παιδείας της χώρας μας, θα είναι προφανώς ένας κακοπροαίρετος οπισθοδρομικός που δεν μπορεί να συλλάβει το ανορθωτικό έργο και την αναβάθμιση που θα προκύψει στην εκπαίδευση από τις αλλαγές του υπουργείου Παιδείας.

Γιατί, βέβαια, η κατάργηση των πειραματικών σχολείων και η περιφρόνηση της έννοιας της διάκρισης και της αριστείας, η προς τα κάτω ισοπέδωση των μορφωτικών απαιτήσεων, η επιστροφή της «αιώνιας» φοίτησης και των «αιώνιων» φοιτητών, η κατάργηση της ηλεκτρονικής ψηφοφορίας για την εκλογή των πανεπιστημιακών οργάνων, η κατάργηση των αγγλόγλωσσων τμημάτων είναι σπουδαίες και εμπνευσμένες από το μέλλον αλλαγές που εισάγουν οι μεγάλοι τιμονιέρηδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος και διόλου αναχρονιστικές.

Τελικά, το φάντασμα του κομμουνισμού μπορεί να μην πλανάται πάνω από την Ευρώπη, όπως ήθελε σαρκαστικά ο Μαρξ, αλλά ίσως να έχει κουρνιαστεί κουρασμένο ακριβώς πάνω από τη χώρα μας.

Ο κ. Νίκος Μαραντζίδης είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Καρόλου στην Πράγα και στο Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας.